

SPOMEN-PLOČA POVODOM 140. OBLJETNICE OPSERVATORIJA ZAGREB-GRIČ

U subotu, 1. prosinca 2001., na zgradi Državnog hidrometeorološkog zavoda svečano je otkrivena spomen-ploča prigodom obilježavanja 140. obljetnice početka rada Opservatorija Zagreb-Grič. U toj se zgradi u to doba nalazila Kraljevska velika realka, Zagrepčanima poznata kao Velika realka. Meteorološka mjerenja započela su 1. prosinca 1861. godine. Prvi upravitelj realke Josip Torbar najzaslužniji je za postavljanje meteorološke postaje. Mjerenja je obavljao, uz svoj redoviti posao profesora fizike na realci, Ivan Stožir, i to od samog početka pa sve do svog odlaska u mirovinu - punih 30 godina. Od 1865. godine meteorološki podaci s Griča počinju se slati u Beč. Zaslugom profesora Stožira postaja se oprema sa sve više instrumenata (od 1880. godine na njoj se nalaze i autografi za neprekidno praćenje temperature, tlaka, te smjera i brzine vjetra), a uveo je i mjerenja ozona. Stožirov meteorološki rad bio je zapažen i cijenjan i izvan Hrvatske. Meteorološki podaci meteorološke postaje na Griču u proteklih su 140 godina mjereni svakodnevno, bez prekida čak i u ratna vremena. Rijetki gradovi u svijetu mogu se pohvaliti s tako dugim nizovima podataka bez kojih bi bilo nemoguće istraživati klimatske promjene. Stoga su meteorolozima, posebno klimatolozima, grički podaci od neprocjenjive vrijednosti.

Spomen-ploču su podigli Geofizički odsjek Prirodoslovno-matematičkog fakulteta, Državni hidrometeorološki zavod i Hrvatsko meteorološko društvo. Njen tekst sastavio je prof. dr. Ivan Penzar, dugogodišnji profesor s Geofizičkog zavoda Prirodoslovno-matematičkog fakulteta, koji je spomen-ploču i otkrio.

Pozdravne govore održali su:

zamjenica predsjednice Hrvatskog meteorološkog društva mr. sc. Ksenija Zaninović,
pročelnik Geofizičkog zavoda Prirodoslovno-matematičkog fakulteta prof. dr. sc. Marijan Herak i
ravnatelj Državnog hidrometeorološkog zavoda dr. sc. Branko Gelo.

tekst: mr. sc. Višnja Vučetić i mr. sc. Ksenija Zaninović
snimili: mr.sc. Ivan Čačić i Melita Perčec Tadić, dipl.ing.

SPOMEN-PLOČA POVODOM 140. OBLJETNICE OPSERVATORIJA ZAGREB-GRIČ

Pozdravni govor
zamjenice predsjednice Hrvatskog meteorološkog društva
mr. sc. Ksenije Zaninović

Osobita nam je čast, u ime Hrvatskog meteorološkog društva pozdraviti predsjednika Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti akademika Ivu Padovana, te nama osobito dragog gosta akademika Andru Mohorovičića. Također pozdravljamo predstavnike institucija, ustanova i udruga s kojima imamo dugogodišnju suradnju, kao i sve prisutne koji su došli uveličati svečano otkrivanje spomen-ploče prigodom obilježavanja 140. obljetnice početka rada Opservatorija Zagreb-Grič. Spomen-ploču podižu Geofizički odsjek Pirodoslovno-matematičkog fakulteta, Državni hidrometeorološki zavod i Hrvatsko meteorološko društvo.

U ovoj zgradi, u kojoj se u to doba nalazila Kraljevska velika realka, Zagrepčanima poznata kao Velika realka, 1. prosinca 1861. godine, točno prije 140 godina, započela su redovita meteorološka mjerenja. Toga je dana bilo oblačno uz vrlo slabi zapadni vjetar i temperaturu zraka između 2.5 i 3.5°C. Prvi upravitelj realke Josip Torbar najzaslužniji je za postavljanje meteorološke postaje. Mjerenja je od samog početka sve do svog odlaska u mirovinu, punih 30 godina, obavljao, uz svoj redoviti posao profesora fizike na realci, Ivan Stožir. Od 1865. godine meteorološki podaci s Griča počinju se slati u Beč, zaslugom profesora Stožira postaja se oprema sa sve više instrumenata, a od 1880. godine na njoj se nalaze i autografi za neprekidno praćenje temperature i tlaka zraka, te smjera i brzine vjetra. Zanimljivo je spomenuti da je profesor Stožir uveo i mjerenja ozona, a zaslužan je i za postavljanje meteoroloških postaja na Sljemenu, u Lepoglavi i u Petrinji. Stožirov meteorološki rad bio je zapažen i cijenjen i izvan Hrvatske. Meteorološki podaci na meteorološkoj postaji na Griču u proteklih su 140 godina mjereni svakodnevno, bez prekida, čak i u ratna vremena. Rijetko koji gradovi u svijetu mogu se pohvaliti s tako dugim nizovima podataka bez kojih bi bilo nemoguće istraživati klimatske promjene. Stoga su meteorolozima, posebno klimatolozima, grički podaci od neprocjenjive vrijednosti.

Donedavni voditelj Opservatorija, dipl. ing. Andrija Bratanić, zbog spriječenosti prisustvovanja, poslao nam je pismo i zamolio da ga pročitamo.

Zahvaljujemo se prof. dr. Ivanu Penzaru s Geofizičkog zavoda koji je u suradnji s dr. Antunom Markijem pokrenuo inicijativu za postavljanje spomen-ploče, te nadahnutim tekstom oplemenio spomen-ploču.

Zahvaljujemo se pročelniku Geofizičkog odsjeka Prirodoslovno-matematičkog fakulteta prof. dr. Marjanu Heraku, ravnatelju Državnog hidrometeorološkog zavoda dr. Branku Geli i predsjednici Hrvatskog meteorološkog društva dr. Marjani Gajić-Čapka, koji su podržali i financijski potpomogli postavljanje spomen-ploče.

Zahvaljujemo se arhitektici Vesni Matijević, iz Zavoda za zaštitu spomenika kulture i prirode, koja je svojim iscrpnim savjetima pripomogla izradi spomen-ploče, dr. Alemku Gluhaku iz Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti na jezičnim savjetima, klesarstvu Jerbić iz Samobora na izradi i postavljanju spomen-ploče te dipl. ing. Ivanu Šmaljcelju iz Državnog hidrometeorološkog zavoda za koordinaciju građevinskih radova.

I na kraju trebalo je nastojanje svih tih ljudi usmjeriti prema konačnom cilju: postavljanju spomen-ploče što su s puno strpljenja i zanosa obavile predsjednica uređivačkog odbora Hrvatskog meteorološkog časopisa Vesna Đuričić i nadasve tajnica Hrvatskog meteorološkog društva mr. Višnja Vučetić.

Hvala još jednom svima.

SPOMEN-PLOČA POVODOM 140. OBLJETNICE OPSERVATORIJA ZAGREB-GRIČ

Pozdravni govor

ročelnika Geofizičkog zavoda Prirodoslovno-matematičkog fakulteta

prof. dr. sc. Marijana Heraka

Datum 1. prosinca 1861., kada su otpočela mjerenja stanja atmosfere, uzima se i kao rođendan Geofizičkog zavoda, ustanove u kojoj su geofizičku naobrazbu dobili praktički svi hrvatski geofizičari. Veze Zavoda sa Sveučilištem traju već više od 100 godina, od kada je Andrija Mohorovičić kao privatni docent otpočeo predavanja iz kolegija Meteorologija s klimatologijom. Izdavanjem prirodoslovlja i matematike iz Filozofskog fakulteta 1946. nastaje PMF, a 1951. godine u njegov sastav ulazi i Geofizički zavod. Prvi je njegov predstojnik bio prof. Josip Goldberg. Geofizički zavod i danas djeluje u okviru Geofizičkog odsjeka PMF-a i nastavlja s obrazovanjem budućih meteorologa, seizmologa i oceanografa. Iako je znanstveni rad iz oceanografije, seizmologije, meteorologije i aeronomije na Zavodu najrazvijeniji, čine se naponi da se znanstveni interes vrati i u područje geomagnetizma koje je zamrlo prije 50-ak godina. U okviru današnjeg Geofizičkog odsjeka PMF-a djeluje i Seizmološka služba RH, osnovana 1. siječnja 1985.

Popis uglednih geofizičara, koji su na bilo koji način povezani s ovom kućom, dug je i sigurno započinje s Andrijom Mohorovičićem, geofizičarom svjetskog glasa, koji je karijeru otpočeo baveći se meteorologijom, da bi je završio kao seizmolog. Mohorovičić se rodio 1857. u Voloskom i školovao se u Rijeci i Pragu. Prije preuzimanja dužnosti direktora Meteorološkog opservatorija 1892., službovao je u Zagrebu, Osijeku i Bakru. Članom Akademije postao je 1893. Nabranje svih Mohorovičićevih postignuća bilo bi znatno preopširno, pa ću se samo ukratko osvrnuti na veliko otkriće spomenuto i na ovoj spomen-ploči. Mohorovičić je, naime, detaljno analizirajući seizmogramе pokupskog potresa od 8. listopada 1909. ustanovio da se oni ne mogu objasniti nikako drugačije nego postojanjem diskontinuiteta u unutrašnjosti Zemlje, na kojem brzine potresnih valova i gustoća stijena skokovito rastu. To je otkriće objavio u Godišnjem izvješću zagrebačkog meteorološkog opservatorija za 1910. godinu na hrvatskom i njemačkom jeziku. To je bez sumnje jedan od najznačajnijih, ako ne i najvažnijih rad ikada objavljen u nekoj hrvatskoj znanstvenoj publikaciji. Nažalost, jedino zbog toga je on desetak godina ostao nepoznat svjetskoj znanstvenoj javnosti. U čast otkrivača, ta je granica između kore i plašta Zemlje nazvana Mohorovičićevim diskontinuitetom, koji postoji na cijeloj Zemlji na dubinama od 10 do 80

km. To je ujedno i najveća prirodna tvorba na Zemlji nazvana po nekom čovjeku, i to upravo po našem Mohorovičiću, koji se danas smatra jednim od velikana svjetske seizmologije. Moje osobno školovanje za geofizičara (tada još nisam bio siguran hoću li postati meteorolog ili seizmolog) počelo je i završilo u predavaonici i seminaru u ovoj zgradi. Tu sam se i zaposlio u okolišu koji je odisao tradicijom, ali isto tako i u prostorima koji su, nažalost, već tada bili skućeni i premali. Danas Geofizički zavod djeluje u novoj zgradi na Horvatovcu i naši studenti imaju znatno bolje uvjete za rad. Ipak, oni su na neki način uskraćeni za onaj osjećaj da rade s istim instrumentima u motrilištu s kakvima su radili i slavni prethodnici ili da navijaju ure i seizmografe koje je navijao i postavio Andrija Mohorovičić. I danas, kad god posjetim kolege u DHMZ-u, osjetim malu zavist jer oni imaju prilike raditi u kolijevci hrvatske geofizike, ovdje u zgradi na Griču 3.